DAMEROW, vt. **DIETRICH D-w.**

DEHIO, Karl Gottfried Konstantin, sünd. 27. V 1851 Tallinnas kuldsepp Konst. D. pojana. D. õppis arstiteadust Tartu ülikoolis 1870—76; dr. med. 1877. Võttis osa Vene-Türgi sõjast. Assist. prints Oldenburgi lastekliinikus Peterburis 1879—81, ordinaator seal 1881—84. Tartu ülikoolis sisehaiguste dotsent 1884, erakorraline prof. 1886, korral. prof. 1888. Polikliiniku ja sisehaig. hospidal-kliiniku juhataja 1886—1903; sisehaiguste kliiniku direktor 1903—18 I sem. Okupatsiooni-aegse Tartu saksa ülikooli rektor 1918 II sem. Elab sellest ajast peale arstina praktiseerides Tartus. — D. on mitmesuguseis teadusl. ajakirjus ja eri-väljaandeis avaldanud suure hulga teaduslikke töid, peaasjalikult südamehaiguste ja leepra üle. D. oli pikemat aega »St. Petersb. med. Wochenschrift'i« peatoimetaja; oli mõne a. Liivimaa Arstide Seltsi ja Tartu ülikooli Loodusuurijate Seltsi esimees ning, peale prof. v. Wahli surma, 1890—1917 Liivimaa pidalitõve vastu võitleva seltsi abiesimees ja ühtlasi selle seltsi tegevuse juhataja. — D. peatähtsus meie kodumaa kohta seisab tema kaua-aegses kavakindlas väsimatus võitluses pidalitõve vastu. Tema eestvõttel ja juhatusel kirjutati terve rida uurimistöid sellest haigusest Tartu ülikoolis ning toimetati pidalitõbiste elukohtade ja arvu kindlakstegemist Liivi- ja Eestimaa kubermangus ning Saaremaal (Lohki, Akeli, Talviku tööd); Nina, Tarvastu, Võnnu ja Kuuda leprosooriumi asutamine toimus peaasjalikult D. eestvõttel ja virgutusel. D. pidalitõve vastu võitlemise seltsi tegevuse juhtimise ajal vähenes pidalitõbiste arv Liivi- ja Eestimaal umbes 50% võrra. — Politiliselt kuulus D. kohaliku Saksa Seltsi asutamisest saadik selle juhtivate jõudude hulka.

Alb. acad. nr. 8710; Brennsohn, Aerzte Livl., 134—35; Левицкій II, 178—85.

H. K.

DE LA GARDIE (Delagardie), Axel Julius, krahv, kindralkuberner, Jakob De la G. (vt.) poeg, sünd. 1637. a.; algas karjääri sõjaväe-teenistuses, saades 1660. a. Ida-Göötamaa jalaväe-rügemendi ooberstleitnandiks, tõustes 1664. a. ratsaväe kindralmajoriks ning ihukaardi ooberstiks ja 1668. a. kindralleitnandiks; a. 1674 nimetati ta Rootsi riiginõunikuks. Karl XI ajal Vene sõja-hädaohu tõustes sai ta käsu kindr.-kub. H. Horni juuresolekul võtta enese peale feldmarssal-leitnandina Soome ja Ingeri vägede juhatamine. Aa. 1687—1705 oli De la G. Eestimaa kindralkuberner. Iseäraseid raskusi selles ametis oli tal Põhja sõja ajal, mil ta venelaste pealetungimisel Alutagusesse sept. 1700 pidi kohalikest garnisonivägedest jne. Eestimaa kaitse organiseerima. Kui Rootsi väed 1700. a. oktoobrikuul Narva alla läksid, hoolitses ta ühes maanõunikkudega väe moonaga varustamise eest. Kui Rootsi peaväed Poolas teotsesid, pidi ta kindralmajor V. A. v. Schlippenbachile kaasa aitama Eestimaa kaitsmisel, mil aga vähe tagajärge oli kohalolevate vägede vähesuse pärast. Venelaste sõjakäikudest laastati maa 1703. ja 1704. a., kuna Tartu langemine 14. VII ja Narva langemine 10. VIII 1704 maakaitse veel raskemaks tegid. De la G. suri 17. V 1710.

Nord. Familjeb. VI (1907); H. Hofberg, Svenskt biograf. handlexikon (1906); O. Sjögren, Försvarskriget i Lifland 1701 och 1702 (1883); R. Fåhraeus, Karl XI och Karl XII (Sveriges historia till våra dagar, 1921).

H. S.

DE LA GARDIE (Delagardie), Jakob, Rootsi väejuht, sünd. 20. VI 1583 Tallinnas, kus ta isa, Pontus De la G., oli sel ajal asevalitsejaks. Juba 18-aastasena omandas De la G. kuulsuse, kaitstes koos Karl Gyllenhjelmiga (vt.) meeleheitliku julgusega Volmari kindlust poolakate vastu. Seal langes ta vangi, kust 4 a. pärast vabanedes mõne aja sõjakunsti õppis kuulsa Oraania Moritzi juures Madalmail. Kui a. 1609 Karl IX ja Vassiili Šuiski vahel sõlmitud lepingu põhjal esimene tsaarile pidi 5000 meest abiks saatma, määrati De la G. selle väeosa ülemaks. Ta teotses nüüd mõned aa. Venemaal, vallutas a. 1611 Novgorodi ja katsus Karl IX pojale Karl Filipile Vene trooni saavutada, milline plaan siiski ei õnnestunud, kuna troon mitmesuguste plaanide äpardumise järel sai Vene kodumaa mehele. Hiljemini võttis De la G., kes a. 1613 nimetati riiginõunikuks, osa Stolbova rahu-läbirääkimistest ja kirjutas Rootsi esindajana rahu alla veebr. 1617. A. 1619 määrati ta Eestimaa kindralkuberneriks ja Tallinna asevalitsejaks, millisel kohal ta oli arvat. a.-ni 1622; Riia vallutamise järel sai ta a. 1622 Liivimaa kindralkuberneriks. Vahepeal oli ta saanud riigimarssaliks ja võttis osa Gustav II Adolfi sõjakäigust Liivimaal. Kun. polnud temaga eriti rahul, vaid pidas teda liiga aeglaseks ja vägede juhatajana liiga pehmeks, kes küllaldasel määral ei suutnud säilitada distsipliini. Tsiviilasjade jaoks ei jätkunud De la G.-l kindr.-kubernerina küllalt huvi ja teadmisi. A. 1630 määrati De la G. äsja asutatud sõjakolleegiumi esimeheks ja kun. surma järel üheks riigi 5-st hooldamisvalitsejast. Kun. Kristiina juures oli De la G.-l suur usaldus, ja ta jäi ka kun. ajal riiginõukogu liikmeks. Suri 12. VIII 1652.

H. Hamilton, Minne af Riksmarsken Jakob de la Gardie (Sv. Akad. Handl. 1880, 56.); H. Almquist, Sverge och Ryssland